

Derleme / Review

DOI: 10.30520/tjsosci.1769328

Denk Bütçe Yönetiminde Etkili Olan Faktörler, Mali Kuralların Belirlenmesi ve Bütçe Disiplininin Sağlanması

Serkan Timur¹¹ Dr., Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Erzurum, Türkiye / serkantimur25@gmail.com.

Özet: Bu çalışmanın amacı, denk bütçe yönetiminde etkili olan faktörler, mali kurullar ve bütçe disiplininin sağlanması konularının incelenmesidir. Denk bütçe, kamu kaynaklarının belirlenen amaçlara göre tahsisini ve kontrolünü gerektirmektedir. Bütçe yönetiminde, kamu gelirlerinin yatırım yapılacak stratejik alanlara optimum dağıtımı ve etkin bir şekilde kullanımı, ülke ekonomisinin büyümesi ve toplumun refahı açısından kritik bir önem taşımaktadır. Dolayısıyla denk bütçe, mali kurullar ve bütçe disiplini kapsamında yapılan bu derleme makalesi, konu ile ilgili alandaki özellikle 2010-2023 dönem aralığı, makale, tez, kitap, internet kaynakları ve diğer bilimsel kaynaklar taranmış ve “yarı yapılandırılmış tüm-dengelem yöntemi” ile çalışma hazırlanmıştır. Bu yöntemde kriter uygunluğunun sağlanması açısından, özellikle içerik benzerliği olan araştırma türü kaynaklardan yararlanılarak elde edilen veriler karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırmalar sonrasında bütçe yönetiminde mali kuralların etkin bir şekilde yerine getirilmesinin bütçe disiplini sağlayabildiği ve sonrasında ülke ekonomisine önemli katkılar sunduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bütçe Yönetimi, Mali Kural, Bütçe Disiplini, Kamu Geliri, Denk Bütçe.

ORCID¹: 0000-0001-6475-2605

Factors Affecting Effective Balanced Budget Management, Determination of Fiscal Rules and Ensuring Budgetary Discipline

Serkan Timur¹¹ Dr., North-East Anatolia Development Agency, , Erzurum, Turkey / serkantimur25@gmail.com..

Abstract: The purpose of this study is to examine the factors that influence balanced budget management, financial committees, and the enforcement of budget discipline. A balanced budget requires the allocation and control of public resources according to specified objectives. In budget management, the optimal distribution and effective use of public revenues in strategic areas for investment are of critical importance for the growth of the country's economy and the welfare of society. Therefore, within the scope of balanced budgets, financial committees and budgetary discipline, this review article was prepared by reviewing articles, theses, books, internet sources and other scientific sources related to the subject, particularly for the period 2010-2023, using the “semi-structured full-equilibrium method”. In this method, data obtained from research sources with similar content were compared to ensure criterion suitability. Following the comparisons, it was observed that the effective implementation of fiscal rules in budget management can ensure budget discipline and subsequently contribute significantly to the country's economy

Keywords: Budget Management, Fiscal Rule, Budget Discipline, Public Revenue, Balanced Budget.

ORCID¹: 0000-0001-6475-2605

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusu denk bütçe yönetimine etki eden faktörlerin neler olduğu, mali kurullar neler olduğunun belirlenmesi ve bütçe disiplininin sağlanması için neler yapılması gerektiği ele alınmıştır. Bu doğrultuda bu yazı mevcut literatürü derlemekte ve politika önerilerini özetlemektedir.

Çalışmanın kuramsal çerçevesi kapsamında bütçe, gelecekteki faaliyetler için mali planı tanımlamakta, aynı zamanda kurumsal yönetimde istenen amaç ve hedeflere ulaşmak için ekip üyelerini yönlendirme, yönetme ve motive etme işlevini yerine getirmektedir. Bütçeleme süreci ise mevcut programların incelenmesini ve kamu kaynaklarının yönetiminde daha fazla verimlilik elde etmek için mali kaynaklarının optimal dağıtımını veya verimli alanlara tahsis edilmesini gerektirmektedir. Yasama ve yürütme organları bütçeleme sürecinde önemli rol oynamakta ve işletmelerin mevcut mali kaynakları nasıl kullandıklarına dair etkin kararların verilmesi kritik önem taşımaktadır. (Jimenez, 2020: 8).

Bütçe Yönetimi (BY), bütçelerin oluşturulması ve yöneticilerin sorumluluklarının politikalarla ilişkilendirilmesi sürecidir. Fiili sonuçların bütçelenmiş sonuçlarla sürekli karşılaştırılması yoluyla, politikaların hedeflerini güvence altına almak veya revize etmek amacıyla BY uygulamaları yapılmaktadır. Bu yönüyle BY, yönetici tutumlarını geliştirmek için faydalı bir mekanizma olmakta ve yöneticileri örgütsel hedeflere ulaşma yönünde motive etmektedir (Monwuba, 1995: 25). Denk BY, kaynakların yönetim tarafından ne kadar iyi kullanıldığının bir yansıması olup, verimlilik ve genel karlılıkla sonuçlanmaktadır (Boháč, et al., 2023:1). *Bütçe*, bir yıl içinde devletin gelir ve gider dengesini temsil eden ve yasama organının bütçe hakkı kapsamında, yürütme organına harcama yapma ile gelir toplama yetkisi verdiği bir belgedir.

Denk bütçe, gelirlerin giderlere eşit olduğu ve bütçe açığı ya da fazlasının bulunmadığı bir bütçe türüdür. Yıllık gelir ve giderlerin gerçekleşip kaydedilmesiyle oluşan bütçe, denk bütçedir (Matthews, 2019: 1). Buna karşılık bütçe dengesinin sağlanmadığı durumlarda kamu gücü, harcamaları veya yatırımları azaltmaya yönelmektedir. Devlet, harcamalar veya vergi politikalarında uyguladığı istikrar politikalarıyla, sürdürülebilir bir devlet denk bütçe seviyesini korumayı hedeflemektedir (Claeys, et al, 2016: 3). *Ulusal bütçe gelirleri*, vergi, gümrük vergisi ve harç gibi kaynaklardan oluşmaktadır. Bütçe harcamaları ise anayasa veya kanunla yetkilendirilen gider kalemlerini oluşturan faaliyetleri kapsamaktadır (Zararsız, 2021: 1). Ulusal BY, gider yönetimi ve gelir yönetimi faaliyetlerini kapsamaktadır. Harcamalardaki artışın bütçe gelirlerindeki artışlarla karşılanamaması durumunda bütçe açık vermekte, istikrarsız piyasalar oluşmakta ve bu durum kamu gelirlerinin ekonomiyi destekleyecek şekilde yönetilmediği şeklinde yorumlanmaktadır (Bektaş ve Çetinkaya, 2021: 233).

Mali kurallar, bütçe büyüklüklerini belirli sayısal sınırlar aracılığıyla düzenleyen ve maliye politikasına uzun vadeli kısıtlamalar getiren mekanizmalardır. Gelişmiş ülkeler mali kuralların uygulanmasında öncü rol oynarken, bu uygulamalar yükselen piyasa ekonomileri ve gelişmekte olan ülkelerde de hızla yaygınlaşmaktadır. Birçok ülke, mali hedeflere ulaşabilmek için bütçe harcamalarından gelir dengesine kadar farklı bileşenleri içeren birden fazla mali kuralı hayata geçirmiştir. En sık gözlemlenen uygulamalar arasında, harcama ya da bütçe dengesi gibi ek operasyonel kurallarla desteklenen borç limiti veya borç stabilizasyonu yer almaktadır. Ülkeler, mali içeriklerini güçlendirmek, maliye politikasının güvenilirliğini artırmak ve borç sürdürülebilirliğini teşvik etmek amacıyla mali kuralları ve konseyleri giderek daha fazla kabullenmektedirler. Mevcut deneyimler, kurallara dayalı mali çerçevelerin dünya genelinde farklı şekillerde uygulandığını ortaya koymakta ve bu sistemlerin tasarımına ve işleyişine dair önemli bilgiler sunmaktadır (Davoodi, et al., 2022: 5).

Bütçe disiplini, bir toplumun hedeflerine ulaşmasını sağlamak için planlama, uygulama ve hesap verebilirlik süreçlerinde takip edilmesi gereken temel kurallar silsilesidir. Bu disiplin olmadan, politika ve programların etkin bir biçimde sürdürülmesi ve hayata geçirilmesi mümkün olmamaktadır. Bütçe disiplini, devlet kurumlarının hedeflerine ulaşmalarını destekleyen kritik bir unsurdur. Yatırımların nasıl yönlendirildiğine yönelik, kararalar, şeffaflık, iyi yönetim ve iç kontrol bütçe disipliniyi güçlendiren önemli yasal araçlardır. Bu unsurlar sağlanmadığında ise aşırı harcama, yetersiz harcama ve suistimaller gibi ciddi problemler ortaya çıkabilmektedir. Bütçe uygulaması, insanların sosyo-ekonomik refahını sağlamada belirleyici bir rol oynamaktadır, çünkü bütçenin etkinliği, oluşturulmasından ziyade uygulanma sürecinde kendini göstermektedir. İncelemeler, herhangi bir devletin ekonomisinin bütçe uygulamalarına bağlı olarak olumlu ya da olumsuz yönde etkilenebileceğini göstermektedir. Araştırmalar, yetersiz bütçe uygulamalarının kuruluşların altyapısında ciddi sorunlara yol açtığını ve bunun

sonucunda hükümet öncelikleri ile işletmelerin hedefleri arasında önemli uyumsuzluklar oluştuğunu ortaya koymaktadır (Esther et al., 2022: 14). Bütçe disiplini, 2000'li yıllarda popülerlik kazanmış ve Türkiye'de 2003 yılında yürürlüğe giren 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile stratejik planlamaya dayalı, sonuç odaklı bir bütçeleme sistemine geçilmiştir (Coşkun ve Yıldırım, 2018: 7).

Bütçe, ekonomik döngü boyunca istikrarın sağlandığı yıllarında fazla ve sağlanamadığı yıllarda ise açık verebilir. Bu nedenle denk bütçenin sağlandığı dönemlerde faiz oranlarını düşürmekte, yatırımları artırmakta ve uzun vadede ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır. Denk bütçenin sağlanması, ülke ekonomisinin büyümesi ve toplumun refahı açısından kritik bir önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu kapsamda çalışmanın problem cümlesi; denk bütçe yönetiminde, mali kuralların etkin bir şekilde görevini yerine getirmesi, bütçe disiplin sağlanmasını etkiler mi? şeklinde belirlenmiştir. Dolayısıyla bir ülkede, stratejik yatırımların artması, ekonominin büyümesi açısından büyük öneme sahip olan Denk bütçe Bütçe Konusunun bilimsel yöntemlerle incelenmesine yönelik çalışmaların yapılmasının alana önemli faydaları sağlayabileceği düşünülmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Denk Bütçe Yönetiminde Etkili Olan Faktörler

BY bütçe kontrolü, hazırlanması, izlenmesi ve uygulanması süreçlerini kapsamaktadır. Bu sürecin amacı gelir ve giderleri dengelemek, borcu azaltmak, yatırım ve tasarruf amaçlarına ulaşmaktır (Kılıçer ve Peker, 2018: 78). Denk BY'nin sağlanması, planlamayı, koordinasyonu, motivasyonu, iletişimi, üst yönetimin eylemlerini güçlendirmekte ve bütçe hedeflerinin kontrolünü kolaylaştırmaktadır (Ugoani, 2019: 33). Bütçe yönetimlerinde aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir; 1- Bütçe, bölgesel özyönetim biriminin potansiyel yönetim aracı olarak kullanılabilir, 2- Bütçe, mali politikayı uygulamak ve yerel toplumla iletişimi geliştirmek için kullanılabilir, 3- Bütçenin kontrol işlevi dışındaki işlevleri yerine getirebilmesi için görev bazlı gibi uygun bir yapı gereklidir, 4- Görev bazlı bütçe yapısı, kamu maliyesinin şeffaflığı ilkesinin hükümlerini yerine getirmelidir, 5- Bütçe, hedeflerin ve görevlerin gelişim aşamasının yanı sıra görevlerin ve hizmetlerin birim maliyeti hakkında yönetim bilgisi üretebilir, 6- Görev bazlı bütçe daha etkin mali kaynak tahsisi sağlamalı, plan hazırlama aşamasında hedeflere ulaşmak için alternatif yolların ilk değerlendirmesine olanak tanımalı, görev düzeyinde hedefler ve mali kaynaklar arasında bağlantı kurulmasına destek olmalıdır (Piszcsek, 2018: 27-28).

2.1.1. Planlama ve Programlama Sisteminin Kurulması

Bütçe planlaması ve programlaması, öncelikle belirlenen hedeflere dayanmaktadır. Bu hedeflere ulaşmak için uzun süreli bir programın bütçeye dönüştürülmesi sürecinde, genellikle yıllık olarak mali faaliyetler ve yatırımlarla ilgili kararların planlı bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir (Widodo, 2017: 37). Bütçenin mali izleme görevinden veya geleneksel bütçe anlayışından planlama ve yönetim odaklı bir yapıya dönüşmesiyle, bütçe türlerinde önemli gelişmeler yaşanmış ve farklı bütçe türleri ortaya çıkmıştır. Bu türler, performans ve program bütçeleme idari izleme işlevinden, programlama ve planlama bütçesinin odaklandığı stratejik planlama boyutuna, oradan da sıfır tabanlı bütçenin vurguladığı planlama ve idari role kadar çeşitlilik göstermektedir. Bu kapsamda sözleşmeye dayalı bütçe, hükümetle bakanlıklar arasındaki diyalogun sözleşme temeline dayandığı bir modeli temsil etmektedir. Faaliyet bazlı bütçelemede ise ödemelerin kontrolü, yönlendirilmesi ve dağıtımı ilgili yönetimler tarafından gerçekleştirilmekte; uygulama sürecinde ve sonrasında bakanlıklara belli miktarlarda ödeme yapmaktadır (Zion,

2020: 10).

Bütçe süreci, yürütmenin planlaması, yasama organının onay vermesi, yürütmenin uygulamayı gerçekleştirmesi, hesap vermesi gibi adımlardan oluşmaktadır. Bütçe planlama aşaması genelde ilgili mali yıl başlamadan yaklaşık bir yıl önce başlamakta ve nihayetinde bütçe teklifinin yasama yönetimine sunulmasıyla sona ermektedir. Bu aşama, bütçe rehberi oluşturulmasını, çeşitli harcama departmanlarından gelen tahsis taleplerinin değerlendirilmesini, harcamalar arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesini ve gelir bütçesinin hazırlanmasını kapsamaktadır. Uygulama aşaması ise bütçe yasasının uygulanacağı mali yıl boyunca devam etmektedir (Hagen, 2002: 271).

2.1.2. Bütçe Sisteminin Uygulanması

Bütçeler, genellikle yönetimin kontrolünde önemli rol oynamaktadır. Ancak, son dönemlerde bu konu çok sayıda eleştiri ve tartışmaya yol açmıştır. Bir bütçeleme sisteminin kurulup uygulanmasının hedefi, gelirlerin ve giderlerin planlanması, kontrolü ve mali göstergelerin incelenmesi aracılığıyla bir kurumun ve onun yapı taşlarının faaliyetlerini daha etkili bir şekilde yönetmektir. İç kontrolün bütçeye dayalı organizasyonu için metodik yaklaşımlar, yönetim için gerekli görevleri ve alt görevleri belirleyerek, yönetsel kararların verilmesi, uygulanması, kontrolü ve analizi için etkili bir sistem oluşturmaktadır. Bir takım kurum yetkilileri bütçeleme sorunlarının bütçelerin kullanım şeklinin bir sonucu olduğunu belirtirken, diğerleri bu sürecin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bu durum, ampirik kanıtların ışığında konuların sistematik bir şekilde incelenmesini gerektirmektedir. Ancak, çoğu işletmeler bütçelerini kontrol aracı olarak kullanmaya devam etmekte ve onları değerli olarak görmektedir. Bütçelerle ilgili bazı sorunlar bulunsada, kuruluşlar bu sorunları dikkate alarak bütçeleri tamamen bırakmak yerine, kullanım şekillerini uyarlamayı tercih etmektedirler (Shawe, 2023: 910).

Bütçe planlarının uygulamaları, gelirlerin ve harcamaların düzenli bir şekilde dağıtımını amaçlayan sistematik bir stratejiyle ele alınmaktadır. Bu strateji, çevresiyle etkileşim içinde bulunan ve birbirleriyle bağlantılı unsurlardan oluşan, hedef odaklı bir bütünlük anlayışına dayanmaktadır. Sistem kavramı, içeriğe, bilgi alanına ve araştırma hedeflerine göre farklı şekillerde tanımlanabilmekte ve birçok farklı anlam taşımaktadır. Bu çeşitlilik, “sistem” kavramının çift yönlü doğasından kaynaklanmaktadır. Bütçe sistemi bir yandan, nesnel şekilde var olan olguları ifade ederken diğer yandan, bu olguları incelemek ve sunmak amacıyla kullanılan bir yöntem, olarak uygulanmaktadır (Korikov and Pavlov, 2008: 1). Bir bütçe sisteminin etkili bir şekilde uygulanması, piyasa ekonomisinin inşası ve gelişimi açısından çok önemlidir. Aynı zamanda, idari yöntemlerle ekonomik süreçleri etkilemek giderek zorlaştığı dönemlerde, bütçe sistemi piyasa ekonomisinde önemli bir düzenleyici araç haline gelmiştir (Bitoleuova et al., 2020: 56).

Bütçe sistemlerinin işleyiş mekanizmasına bakıldığında, toplumsal koşullara uygun şekilde kaynak tahsisi yapmak adına özel ve kamu sektörlerinin değerleriyle ilgili bilgilerin analiz edildiği bir yapı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, bütçe sistemleriyle ilgili bilgilerin düzenlenmesi ve karar alma süreçlerinin belirlenmesi de bütçe sistemleri aracılığıyla yürütülmektedir. Bu sistemlerdeki bilgi akışlarının sonucunda ortaya çıkan çıktılar, bütçe kararlarını şekillendirmektedir (Johnson ve Joyce, 2013: 17-21). Başarılı bütçe reformları için hükümetlerin, yeni bütçe yöntemleri, süreçleri ve sistemleri hakkında net bir anlayışa sahip olmaları ve bu değişiklikleri kurumsal hale getirmeleri önemlidir. Bu nedenle geleneksel bakış açıları yerine organizasyonel bir yaklaşım benimsemelidirler. Bu bağlamda bütçe reformlarının başarılı olabilmesi sadece hükümetlerin bunları kabul etmesiyle yeterli olmayıp, aynı

zamanda, hükümetlerin görüşlerini ve davranışlarını değiştirmeye olan istekleri de önemlidir (Forrester ve Adams, 1997: 472).

2.1.3. Kalkınma Öncelikli Alanlara Öncelik Verilmesi

Ekonomik unsurlar düşünüldüğünde, hükümetlerin daha fazla destek sağlayarak; kalkınmada öncelikli ve sosyo-ekonomik dezavantajı yüksek olan bölgelere bütçeden ekstra kaynak ayırdığı fikri öne çıkmaktadır. Ayrıca, diğer bir ekonomik unsur olarak, ödeneklerin dağıtımında sosyo-ekonomik kriterlerin önemli bir yer tutması da bilinmektedir. Ancak kamu kaynaklarının dağıtımında öncelik gerektiren verimli yatırımlara yer verilememesi durumunda o ülkede ekonomik kalkınmada gecikmeler yada istikrarsızlıklar yaşanmaktadır (Yavuz, 2020: 27).

Devletlerin dağıtım politikalarını değerlendirirken, ülkelerin farklı gelişmişlik seviyelerini göz önünde bulundurmak önem taşımaktadır. Örneğin, yeterli bir ulaşım altyapısına sahip olan zengin bir ülkede, yeniden bir yol yapımı bölge halkına beklenen faydayı sağlamayabilir. Bu tür bir uygulama genellikle "hizmet kayırmacılığı" olarak tanımlanmaktadır. Buna karşılık, eğer benzer bir yol yapımı düşük gelirli ve az gelişmiş bir ülkede gerçekleştirilirse, bölgede yaşayan halkın yaşam standartlarını yükseltebilir ve ekonomik büyümeye pozitif katkı sağlayabilir. Bu durumda, devlet kentsel elitler yerine sıradan köylülere yönelik sorumluluğunu yerine getirmiş olacaktır. Bu tür politikaların kategori olarak hizmet kayırmacılığı ile ilişkilendirilmesi ise yanılgıya yol açabilir ve doğru bir değerlendirme olmayabilir (Golden and Min, 2013: 76-77).

Bölgesel kalkınmada, bütçe tahsisleri ile öncelik gerektiren yatırımlar arasında uyumun sağlanmasına daha fazla odaklanılması gerekmektedir. Bu bağlamda, Bölgesel Uzun Vadeli Kalkınma Planı (BYKP), Bölgesel Orta Vadeli Kalkınma Planı (OVKP) ve Yerel Yönetim Çalışma Planı (YKİÇP) arasındaki koordinasyon, senkronizasyon ve uyumlaştırma süreçlerindeki rolünü daha etkin bir şekilde yerine getirmesi gerekmektedir. E-planlama, coğrafi özellikler, nüfus yapısı, kaynak potansiyeli, finansal ve ekonomik göstergeler, toplum refahı, kamu hizmetleri, rekabet gücü gibi boyutların yanı sıra diğer planlarda bulunan ve düzenli olarak güncellenmesi gereken verileri içermektedir. Ayrıca bölgesel kalkınmayı değerlendirme ve kontrol etme görevlerinin daha verimli bir şekilde uygulanması için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir (Tingkes, et al., 2023: 4667).

2.1.4. Harcamaların Kontrol Altında tutulması

Bütçe harcamalarının kontrolü, Magna Carta ile başlamış olup, üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; vergilendirme hakkının kazanılması, harcamaları onaylama yetkisi ve nihayetinde yıllık onay hakkıdır. Bu hak çerçevesinde, yasama organları, yürütmenin yapmayı planladığı harcamaları ve gelir toplama süreçlerini öncelikle incelemekte ve onaylamaktadır. Onay verildikten sonra, bütçenin uygulanma aşamasına geçilmektedir. Bu aşamada, yasama organı, yürütme organının belirlenen bütçe kapsamındaki harcama ve gelir toplama sınırlarına uyup uymadığını takip etme sorumluluğunu üstlenmektedir. Daha sonra, yasama organı, yürütmenin bütçeye koyduğu sınırları aşarak kamu kaynaklarını israf edip etmediğini denetlemektedir. Bu süreçte, halkın iradesini temsil eden yasama organı, kamu kaynaklarını kullanma yetkisi verilen kişilerin bu kaynakları kötüye kullanmalarını önlemek için kontrol ve denetim mekanizması olarak görev üstlenmektedir (Çalışkan, 2021: 1).

Devlet hazinesinin bütçe harcamalarını denetleme görevi oldukça önemlidir. Harcama kontrolünü daha etkili hale getirmek için hazinenin aşağıdaki adımlara odaklanması gereklidir: Bütçe harcamalarını denetleme süreçlerini hızlandırmak için yönetim reformları yapılması ve birimlerle hazine arasındaki ilişkilerde esnek prosedürler uygulanmalıdır. Ayrıca, devlet, düzenli harcama denetimlerinin yanında, yatırım harcamaları için de yeni çalışma

yöntemleri geliştirmeli ve bu yöntemleri yayımlamalıdır; bu süreçlerde gerekli olan belgeler ve işlemler açık bir şekilde tanımlanmalıdır. Dolayısıyla, bu işlemler için belirli bir zaman çerçevesi oluşturulmalı, bu süreçler halka açık bir şekilde duyurulmalıdır. Ayrıca, şu üç önemli noktaya dikkat edilmelidir: 1. Hazine personelinin harcama kontrolü becerilerini geliştirmek amacıyla, eğitim ve yeniden eğitim süreçlerinde sektörel stratejilerin uygulanması; 2. Bütçe harcamalarının yönetiminde finansal kurumlarla iş birliğinin güçlendirilmesi; 3. Finansal kurumlar, ilgili kuruluşlar ve şehir yöneticileriyle bilgi ve raporlama sürecinin dikkatlice yönetilmesi sağlanmalıdır (Nguyen, 2018: 66).

3.1. Bütçe Yönetiminde Mali Kuralların Belirlenmesi

Birçok ülkede bütçe açıklarını azaltabilmek için mali kurallar geliştirilmiştir. Bu kuralların ana hedefi, borçların kontrol altına alınarak istikrarlı ekonomik büyümeyi teşvik etmektir. Bu çerçevede, bütçe dengesi, borç, harcama ya da vergilendirme gibi finansal göstergelere belli limitler koyarak yasal bir kısıtlama oluşturmaktadır. Ancak, hukuki olarak bağlayıcı olmayan ve yasalaşmamış politika kuralları, mali kural kategorisine girmemektedir (Moon et al., 2001: 238).

Mali kuralın iki ana özelliği bulunmaktadır. Öncelikle, bu kural yasama ve yürütme organlarının alt yapısına ilişkin aldıkları politik kararları sınırlandıran bir düzenleme niteliğindedir. İkincisi ise, yürütmenin mali yönetiminde somut bir ölçüt olarak işlev görmektedir (OECD, 2013: 88). Mali kurallar, finansal savurganlığı önlemek için kararlılıkla uygulanması gereken faktörlerdir. Euro bölgesi mimarisinin temel unsurlarından biri haline gelen bu kurallar, piyasa disiplininin zayıf noktalarına karşı bir koruma mekanizması sunmak amacıyla oluşturulmuştur. Her ne kadar yaygın uyumsuzluklar görülmüş olsa da, bu düzenlemeler genel olarak mali otoritelerin karar alma süreçlerini etkilemektedir. Araştırmalar, iyi tasarlanmış kuralların daha etkili sonuçlar doğurduğunu göstermektedir. Özellikle yüksek borç seviyeleri, yetersiz uyum ve gevşek uygulamalar, AB mali kurallarının köklü bir reforma tabii tutulmasını gerektirmektedir. Bu reformlar, kuralların daha sade ve anlaşılır olmasını sağlarken, siyasi teşvikleri de kuralların uygulanmasıyla daha uyumlu hale getirmelidir. Mali kuralların genel olarak daha kaliteli BY ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu kurallara sahip olan ülkeler, ortalama olarak diğer ülkelere nazaran daha az bütçe açıkları verdikleri tespit edilmektedir. Ayrıca, büyük bütçe düzenlemelerinin yapıldığı zamanlarda mali kuralların destekleyici bir rol oynadığı da dikkat çekmektedir (Gaspar and Amaglobeli, 2019: 2).

3.1.1. Harcama Kuralları

Harcama kuralı; kamu giderlerinin belli bir bölümünde veya hepsinde bir kısıtlama yapılmasıdır. Kamu harcamaları, kamu gelirlerinden daha farklı bir yapı sergilediği için uygulanması daha basittir. Gelir kuralı; devletin çok önemli gelir odağı olan vergilerin oranlarını yükseltmek veya vergi harcamalarını düşürmek suretiyle uygulanan bir kuraldır (Polat, 2023: 300). Her ülke, kamu harcamalarını nasıl yöneteceğine dair çeşitli kural ve düzenlemelere sahiptir. Bu düzenlemeler, mali raporlamadan bütçe değişikliklerine kadar geniş bir alanda genel önlemler belirlemektedirler. Aynı zamanda, belirli harcamalar için gerekli onayların neler olduğunu ve bütçe kalemleri arasında fon transferinin nasıl yapılacağını da kapsayan daha ayrıntılı kurallar içermektedir. Bir ülkedeki harcama yönetmelikleri, bütçe memurlarının iş pratiklerini büyük ölçüde şekillendirmekte olup, bu görevlilerin kurallara uygun hareket edilmesini sağlamaktır. Ayrıca, harcama kuralları, kamu kurumları arasındaki resmi olmayan etkileşimlerin niteliğini de yansıtmaktadır (Hadley et al., 2019: 12).

3.1.2. Gelir Kuralları

Gelirler ve harcamalar arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Bütçenin yeterliliği, bölgesel kalkınmayı yansıtan ekonomik göstergelerden etkilenmekte ve yalnızca kısmen gelirlerle desteklenmektedir. Ancak bütçe harcamaları, ekonomik ihtiyaçları şekillendirerek üretimde verimliliği artırmakta, teknolojik ve bilimsel ilerlemeyi hızlandırmakta ve dolaylı olarak bütçe gelirlerini artırmaktadır. Bu nedenle, bütçe harcamaları hem ekonomik süreçleri etkilemekte hem de GSYH ve milli gelir artışına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Bütçe harcamaları öncelik arz eden ekonomik sektörlerin desteklenmesinde, üretim süreçlerinin daha verimli hale getirilmesinde ve bölgesel mali dengesizliklerin azaltılmasında kritik bir işlev üstlenmektedir. Genel piyasa altyapısının sürdürülebilirliği de bütçe tahsislerine bağlıdır. Bütçe fonu ise gelir toplama ile harcama yapma yetkisini içeren temel bir planlama belgesidir. Bu belgenin gayesi, finansman kapsamını ve dağılımını belirleyerek yıllık hedeflere ulaşılmasını temin etmek amacıyla bütçe kaynaklarının doğru yönlendirilmesini sağlamaktır (Ksonzhyk and Petrov, 2020: 154).

3.1.3. Borç Kuralları

Mali kuralların uygulanması, ülkelerin içinde bulundukları iktisadi koşullara bağlı olarak değişmekte ve uygulama süreleri yıllık, çok yıllık veya ekonomik döngülere göre farklılık arz edebilir. En yaygın kullanılan mali kurallar arasında borç kuralı, harcama kuralı, bütçe kuralı ve gelir kuralı bulunmaktadır. Borç kuralı, kamu sektörünün borçlanma yöntemlerine veya borçlanma miktarına belirli bir üst limit getiren bir düzenleme türüdür. Bu düzenleme, yurt içi kaynaklardan veya merkez bankasından borçlanmayı sınırlandırabilir ve milli gelirin belli bir yüzdesine kadar borçlanmaya olanak tanıyabilir. Bütçe kuralı ise bütçe denkliğini sağlamak için aşırı borçlanma ile birlikte bütçe açıklarını önlemeyi amaçlamaktadır. Ancak ekonomik dalgalanmalar göz önüne alınmadığında bütçe denkliğini korumak kolay değildir. Bu nedenle, "altın kural" olarak adlandırılan ve sadece sermaye yatırımları için borçlanmayı öngören yöntem tercih edilmektedir (Chote, et al., 2009: 81).

3.1.4. Denk Bütçe Kuralları

Günümüzde, modern bütçeleme yaklaşımlarına bağlı olarak, birçok ülke, BY için program hedefli yöntemi tercih etmektedir. Bu yaklaşım, orta vadede dengeli bütçenin yapılmasını ve bütçe fonlarının kullanımıyla beklenen sonuçların kazanılmasını sağlamaktadır. Program-hedef yönteminin BY'deki en önemli noktası, beklenen sonuçların belirlenmesi ve ardından bu bulgulara ulaşmak için gerekli fonların bütçeden sağlanabilmesidir. Her ülke, günümüzdeki piyasa ilişkileri çerçevesinde bütçelerini en iyi şekilde ayarlamaya ve dağıtmaya gayret etmektedir. Tüm uluslar, gelirlerini ve bütçe harcamalarını dengelemek amacıyla bu çabaları göstermektedirler. Bu nedenle, bu hedeflere ulaşabilmek adına her ülkenin belli bütçe yönetim teknikleri uygulaması zorunludur. (Kantsur et al., 2020: 1028).

BY, değişen çevre açısından ekonomik ve sosyal faydalar elde etmek için bütçenin hazırlanması, gözden geçirilmesi, onaylanması ve yürütülmesine ilişkin prosedürlerin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla, günümüzün BY şu şekilde düşünülebilir: yönetim bilimi iki unsurun birleşimiyle temsil edilmektedir. Bunlar bir bütçe yönetim sistemi ve yöneticileri bütçe alanında belirli araçlarla "donatan" mali yönetim anlayışıdır. Bu bağlamda BY'yi, yetkili makamlar tarafından yürütülen birbiriyle ilişkili işlevler, ilkeler, yöntemler, teknikler ve prosedürler kümesi olduğunu düşünmek uygun olacaktır. Devlet, BY'nin tüm bileşenlerini kullanarak, bütçenin sürdürülebilir ekonomik dinamikleri, istihdamı, yatırımı, inovasyonu ve bölgesel kalkınmanın eşitlenmesini etkileme kabiliyetini dikkate almayı sağlayan temel bütçe göstergelerini planlamakta ve yönetmektedir. Bütçenin ve diğer kamu mali kaynaklarının özünün kamu fonları olarak objektif bir şekilde anlaşılması, ülkenin herhangi bir

vatandaşının, özellikle de aynı zamanda vergi mükelleflerinin, bütçenin oluşumu, dağılımı ve kullanımı hakkında bilgi sahibi olmasını gerektirmektedir (Bernatska, 2018: 46).

4.1. Bütçe Yönetiminde Bütçe Disiplininin Sağlanması

Bütçe disiplini, bir ülkenin mali yönetimi altında devletin gelirleri ile harcamalarının dengede olmasıdır. Diğer bir deyişle, bir mali yıl boyunca devlet gelirlerinin harcamaları karşılayabilmesi anlamına gelmektedir (Kaufmann, 2010). Bütçe oluşturma, bir işletmenin başarılı bir şekilde çalışmasını sağlamak için önemli bir araç olup, sınırlı mali kaynakların yönetiminde etkili bir yöntem sunmaktadır. Bu nedenle bütçe, gelecekteki iş faaliyetlerinin finansal planını belirleyerek, ilerideki tutarların detaylı tahminlerinin hazırlanmasını zorunlu kılmaktadır (Ho, 2018: 748).

BY, devletin büyük ölçekli ekonomik sorunlar ortaya çıkarmayan, istikrarı koruyan ve ekonomik büyümeyi teşvik eden mali durumların sürdürmesini sağlayan faaliyetleri kapsamaktadır (Hemming, et al., 2002: 12). Bu bağlamda devletin, borçların birikmesini önlemesi ve belirli kurumlar veya projeler için ayrılan kaynakların rastgele kullanılmasından sakınması gerekmektedir. Rubin (2007: 608), bütçe disiplininin bozulmasını kamu bütçelemesinin siyasi, süreçsel ve kurumsal unsurları açısından ele almaktadır. Siyasi isteksizlik, gecikmelere ve anlaşmazlıkların çözüme kavuşamamasına yol açmaktadır. Kurumsal sorunlar ise belirlenen bütçe planlarına uyulmaması ve ilave ödeneklerin yanlış bir biçimde kullanılması şeklinde gelişmektedir. Mali disiplinin temelinde merkezi hükümetin mali uygulamaları yatmakta olup, bütçe disiplininin farklı bir kavramdır. Her iki terimin kapsama alanı farklı olup, bütçe disiplini, açık sınırları belirleme, denk bütçe kuralları, muhasebe ve raporlama gereklilikleri ile bütçeye yönelik idari kontrol mekanizmalarını kapsayan kurallar ve yaptırımları içermektedir. Mali disiplin ise hükümetin tüm faaliyetlerini sürdürebilmek adına planlama, dengeleme ve uygulama süreçlerinin yanı sıra bütçe disiplini de içine almaktadır (Dafflon, 2012: 9).

Bütçe disiplini, bütçe uygulamasında devlet kurumlarının hedeflerine ulaşmasını sağlayacak önemli bir faktördür ve bir ülkenin ekonomisi bütçe yönetimi kapsamında olumlu ya da olumsuz etkilenmektedir. Toplumun taleplerini gerçekleştirmek için bütçe disiplinine planlama aşamasından uygulama ve hesap verebilirlik aşamasına kadar uyulmalıdır. Etkin bir bütçe disiplini oluşturulmasında, şeffaflık, iç kontrol, güvenilirlik ve iyi yönetim gerekmektedir. Aksi takdirde bütçe tahsisinde aşırı harcama, eksik harcama ve suiistimaller meydana gelmektedir. Bütçe uygulaması toplumun sosyo-ekonomik refahının sağlanmasıyla yakından ilgilidir, çünkü bütçenin özü formülasyonunda veya başlatılmasında değil, uygulanmasında yatmaktadır. Bütçe disiplini olmadan, öncelikli politika ve programlara gerçek anlamda öncelik verilmemekte ve uygulanamamaktadır. Bir diğer ifade ile zayıf bütçe uygulamaları, kurumların altyapısını olumsuz etkilemekte ve bunun da kamu gücünün hedeflerini gerçekleştirmesinde ciddi sorunlara neden olmaktadır (Esther, et al., 2022: 14).

4.1.1. Kamu Harcamasının Azaltılması

Kamu harcamalarının yönetimi, herhangi bir ekonomik sistem için gerekli olup, sadece kamu mallarını sağlamak için değil, aynı zamanda mal üretimini ve tüketimini tahsis etmek, gelir dağılımını iyileştirmenin yanı sıra, siyasi istikrar da dahil olmak üzere ulusal istikrarı korumak ve ekonomik büyümeyi hızlandırmak için zorunludur. Devletin rolü arttıkça, milli gelire oranla kamu harcamaları da artmaktadır. Reel anlamda kamu harcamaları, devlet tarafından finanse edilen devlet faaliyetlerinin büyüklüğünün bir göstergesi olarak kullanılmaktadır. Bir ekonomide yatırımlar ne kadar büyük ve fazlaysa, kamu harcamaları da o kadar fazla olacaktır. Ancak, kamu harcamalarının gayri safi milli gelire oranının, devletin bir ekonomi biçimindeki faaliyetinin veya rolünün çok kaba bir ölçüsü olduğu fark

edilmelidir. Dolayısıyla kamu harcamaları fazlalığı veya azaltma ihtiyacı bütçe sisteminin uygulanmasıyla ilgilidir. Gelişmiş ülkelerde kamu gelirleri genellikle cari bütçe ve sermaye bütçesi olmak üzere iki türden oluşur. Cari bütçe, sivil yönetim, savunma, borç ödeme maliyeti ve daha fazlası için yapılan harcamaları karşılamak için kullanılırken, sermaye bütçesi alt yapı, eğitim kurumları, sağlık tesisleri, telekomünikasyon, savunma projeleri, barajlar, kanallar, enerji santralleri, otoyollar ve tren yollarının inşası için kullanılmaktadır (Jaelani, 2018: 1).

4.1.2. Borçların Sınırlandırılması

Devlet borçlarının sürekli olarak yükselmesi, birçok ülkede borçlanma sınırlarının belirlenmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu sınırlama, yasal düzenlemelerle yapılabileceği gibi, ekonomik göstergeleri temel alarak oluşturulacak formüllerle de hesaplanmaktadır (Tosunoğlu, 2012: 17). Mali kurallar, bütçe açıkları, kamu borçlanması, toplam borç tutarı veya bunların temel bileşenlerine GSYH oranında getirilen sayısal sınırlamalar veya hedefler olarak tanımlanmaktadır. Yasal düzenlemeler, mali kurallar vasıtasıyla hayata geçirilmektedir. Bu kurallar, maliye politikasına öngörülebilirlik getirmek, bütçe açıklarını ve borç stokunu az seviyelerde tutarak mali disiplini sağlamak amacı taşımaktadır. Mali disiplin, siyasi iradenin kontrolünde bulunan gelir, harcama, bütçe ve borçlanma gibi değişkenlere yönelik sınırlamalarını kapsamaktadır. Kamu borçlanmasıyla alakalı mali kurallar ise devletin iç borçlanmasında yurt içi kaynaklara yönelik sınırlamalar koyulmasını, hükümetin merkez bankasından aşırı borçlanmasının önlenmesini, borçlanma miktarının geçmiş yıldaki gelir ve harcamaları nazara alınarak belirli bir oranla sınırlandırılmasını ve toplam borç stokunun GSYH'nin belli bir seviyesine indirgenmesini kapsamaktadır (Yıldız ve Köstekçi, 2017: 85).

4.1.3. Kamu Gelirlerinin Arttırılması

Devletin gelir yapısının ana kaynağı olarak kabul edilen düzenli vergi gelirleri, harcamaları karşılamakta, ihtiyaç ve istekleri karşılamakta ve ekonomik faaliyetleri etkilemektedir. Devlet gelirlerini, yatırımları yönetmek, toplum üyelerine talep edenlere dağıtmak ve ekonomik faaliyetleri finanse etmek için kullanmaktadır. Bu bağlamda devlet, vatandaşlarının yararı için kamu harcamalarını da içeren zorunlu rollerini yerine getirmektedir. Bu işlev, kamu bütçesini finanse etmek, kamu hazinesinde ortaya çıkabilecek herhangi bir açığı kapatmak ve ekonomik kalkınma ve sosyal refahı sağlamak için sürekli olarak yeni finansman kaynaklarının araştırılmasını ve mevcut kaynakların korunmasını gerektirmektedir. (Imane, 2023: 2).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde denk bütçe yönetiminde etkili olan faktörler, mali kurullar ve bütçe disiplinin sağlanması konusyla tartışma sonuç ve önerileri yer verilmiştir. Denk bütçe yönetimi, ülkelerdeki ekonomik büyümeyi, verimliliği, teknolojik alt yapının gelişmesini, bilimsel ilerlemeyi ve dolaylı yoldan bütçe gelirlerinin artmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda öneri olarak, denk bütçe yönetiminin gerçekleştirilebilmesi için stratejik öneme sahip yatırımların öncelikli olarak gerçekleştirilmesi, mali kurulların bir standart içerisinde sitem atık olarak yürütülmesi ve bütçe disiplinin sağlanması gerekmektedir.

Bütçe yönetiminin etkin bir şekilde sürdürebilmesi için, kanun koyucuların belirlemiş olduğu kurulların ülkenin ihtiyacına göre şekillendirilmesi ve uyulacak kurullarla ilgili bütçe disiplinin istikrarlı olarak sürdürülmesi kritik belirlemeye sahiptir. Bu kapsamda öneri olarak kamu gücünün bütçe yönetimi ile ilgili kriterleri en iyi şekilde belirlemesi, bütçe ile ilgili komisyonların objektif bir şekilde öncelikli alanlara yatırımı yönlendirmesi ve yapılan

yatırımların sonuçlandırılana kadar takibi gerekmektedir.

Her ülkede bölgelerarası dengesizliklerin olması muhtemeldir, bu kapsamda bütçe harcamalarının bölgelerin ihtiyacına göre önceliklendirilmesi, ülkenin kalkınması ve toplumun refaha açısından büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda öneri olarak, kamu kaynaklarının ekonominin kalkınmasına olduğu kadar, toplumun refahına yönelik olarak tahsis edilerek; sosyal yaşam seviyesinin, eğitim yatırımlarının, kültürel yatırımların ve vasıflı iş gücü yetiştirilmesinin öne açılmalıdır.

Bütçe disiplini ve bütçe yönetimi ülkenin ekonomik kalkınması, sosyal refahı ve diğer ülkelere karşı güvenliğinin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda öneri olarak bütçe yönetiminde, ülkenin ekonomik, sosyal ve güvenlik konusunda önem sırasına göre yatırımları gerçekleştirilmesi gerekmektedir,

Bütçe süreci, yürütmenin planlaması, yasama organının onay vermesi, yürütmenin gerçekleştirilmesi, alınan kararlar dolayısıyla hesap vermesi gibi aşamalardan oluşmaktadır. Bu kapsamda bir ülkede bütçe harcamalarının etkin bir şekilde yönetilebilmesi için yürütme, yasama ve onay işlemlerinin tarafsız ve sistemli bir şekilde yapılması gerekmektedir

Bir ülkede bütçe sisteminin etkili bir şekilde uygulanması; piyasa ekonomisinin inşası ve gelişimi açısından çok önemlidir. Bu kapsamda az gelişmiş yada gelişmekte olan ülkelerin bütçe sistemlerini etkin bir şekilde yönetmeleri, yatırımlarını ülke ekonomisinin kalkınması ve gelişmesine yöneltmeleri gerekmektedir.

Bütçe harcamalarının sistematik bir şekilde kontrol edilebilmesi için denetleme süreçleri için yönetim reformları yapılması, dijital teknolojilerden yararlanılması ve yapay zeka teknolojilerinden oluşan yazılımlardan faydalanılması büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda öneri olarak bütçe harcamalarının kontrolü ve etkinliği için yapılan ödemeler, yatırımlar, yatırımların gerçekleşme durumu, hayata geçirilen uygulamaların takibi ve yürütülmesinden kaynaklı iş ve işlemlerde dijital teknolojilerden yararlanılması çok önemli faydalar sağlayabilir

Türkiye’de bütçenin hazırlanması, kabulü, uygulanması ve koordinasyonunda yetkili olan Cumhurbaşkanlığı, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Sayıştay Başkanlığı kurumları tarafından kamu harcamalarının kamu gelirleriyle karşılanmasına özen gösterilmesi, strajik öneme sahip yatırımlara daha fazla ağırlık vermesi; ekonomik kalkınmanın sağlanması ve küresel pazarda rekabet üstünlüğünün artırılması açısından büyük öneme sahiptir.

Daha sonra yapılacak olan araştırmalarda konu kapsamına; stratejik planlama, yasama, yürütme, bütçe karar organlarının görev ve yetkileri, denk bütçe , bütçe esnekliği, bütçe hukuku, hesap verme sorumluluğu gibi konuların eklenmesi yapılacak olan anket çalışmalarında araştırma evreninin bölge, bölgeler arası, ülke ve ülkeler arası seviyede genişletilmesinin alana katkısı daha fazla olabilir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI BEYANI

Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir.

DESTEK VE TEŞEKKÜR BEYANI

Çalışma herhangi bir destek almamıştır. Teşekkür edilecek bir kurum veya kişi bulunmamaktadır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Bektaş, N. B., and Çetinkaya, Ö. (2021). Bütçe yönetimi kavramı ve Türkiye’de bütçe yönetiminin başarısının değerlendirilmesi. *International Journal of Public Finance*, 6(2), 233-262. <https://doi.org/10.30927/ijpf.1001036>.
- Bernatska, N. (2018). Formation of modern model of budget management based on methods of public administration. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(1), 39-48. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-1-39-48>
- Bitoleuova, Y., Aibossynova, D., Kabdullina, G., Baimukhasheva, M., ve Tazhibaeva, R. (2020). Modern trends in management of the budget system. *Serbian Journal of Management*, 15(1), 55-68. <https://doi.org/10.5937/sjm15-23985>
- Boháč, R., Sejkora, T., Šmirausová, P., and Tuláček, M. (2023). Regulatory Model of the Budgetary Discipline Enforcement. *Studia Iuridica Lublinensia*, 32(1), 1-12. <https://doi.org/10.17951/sil.2023.32.1.11-39>
- Chote, R., Emmerson, C., and Tetlow, G. (2009). The fiscal rules and policy framework. *The IFS Green Budget*, 81-111.
- Claeys, G., Darvas, Z. M., and Leandro, A. (2016). *A proposal to revive the European Fiscal Framework* (No. 2016/07). Bruegel Policy Contribution. 1-21. <https://hdl.handle.net/10419/165974>
- Coşkun, B., ve Yıldırım, Ç. P. (2018). Türkiye’de stratejik planlama: son dönem gelişmelerin incelenmesi. *Strategic Public Management Journal*, 4(8), 1-16. <https://doi.org/10.25069/spmj.492784>
- Çalışkan, E. (2021). *Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde bütçe hakkı: Türkiye’deki uygulamalar bakımından bir değerlendirme* (Yüksek Lisans Tezi), İzmir Katip Çelebi Üniversitesi.
- Dafflon, B. (2012). *Voluntary amalgamation of local governments: The swiss debate in the european context*. International Center for Public Policy. Working Paper Series, at AYSPS, GSU paper 1204. 1-26. <https://doi.org/10.4337/9781782544302.00012>
- Davoodi, H. R., Elger, P., Fotiou, A., Garcia-Macia, D., Han, X., Lagerborg, A., ... and Medas, P. (2022). *Fiscal rules and fiscal councils. Recent trends and performance during the COVID-19 pandemic*. International Monetary Fund. Washington, D.C. 1-40. <https://doi.org/10.5089/9798400200472.001>
- Esther, A. O., Olajide, D. S., and Folajimi, A. F. (2022). Accountability, transparency and budget discipline in Ogun state tertiary institutions. *Journal of Research in Business and Management Volume 10(1)*, 14-21. 19 Ağustos 2025 tarihinde www.questjournals.org adresinden erişildi.
- Esther, A. O., Olajide, D. S., and Folajimi, A. F. (2022). Accountability, transparency and budget discipline in ogun state tertiary institutions. 14-21. ISSN(Online), 2347-3002. 29 Temmuz 2025 tarihinde www.questjournals.org adresinden erişildi.
- Forrester, J. P. and Adams, G. B. (1997). Budgetary reform through organizational learning: Toward an organizational theory of budgeting. *Administration & Society*, 28(4), 466-488. <https://doi.org/10.1177/009539979702800403>
- Gaspar, V., and Amaglobeli, D. (2019). Fiscal rules. *SUERF Policy Note*, 60. 1-11. 21 Ağustos 2025 tarihinde www.suerf.org/policynotes adresinden erişildi.
- Golden, M. and Min, B. (2013). Distributive politics around the world, *Annual Review of Political Science*, 16, 73-99. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-052209-121553>
- Hadley, S., Miller, M. and Welham, B. (2019). *The role of the budget officer in controlling public spending*. Overseas Development Institute. 08 Ağustos 2025 tarihinde <https://media.odi.org/documents/12693.pdf> adresinden erişildi
- Hemming, R., Kell, M. and Mahfouz, S. (2002). *The effectiveness of fiscal policy in stimulating economic activity*, IMF Working Paper, No. 02/208 (Washington: International Monetary Fund). 1-53. 2 Eylül 2025 tarihinde rhemming@jmf.org adresinden erişildi.
- Ho, A. T. (2018). From Performance Budgeting to Performance Budget Management: Theory and Practice. *Public Administration Review*, 78, 748-758. <https://doi.org/10.1111/puar.12915>.
- Imane, H. (2024). The role of petroleum and regular tax revenues in financing the Algerian public budget, *The Journal of Research And Scientific Studies*, 18(1), 1-16. 4 Eylül 2025 tarihinde hayoula.imane@unvi-medea.dz adresinden erişildi.
- Jaelani, A. (2018). Public expenditure management in Indonesia: Islamic economic review on state budget 2017. *Available at SSRN 3185800*. 1-14. 4 Ağustos 2025 tarihinde www.jurnalhunafa.org adresinden erişildi.
- Jimenez, B. S. (2020). Municipal government form and budget outcomes: Political responsiveness, bureaucratic insulation, and the budgetary solvency of cities. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 30(1), 1-40. <https://doi.org/10.1093/jopart/muz020>

- Kantsur, I. H., Hats, L. Y., Kharchenko, T. B., Smahlo, O. V., and Prokopets, L. V. (2020). Application of the program-target method in budget management. *International Journal of Management*, 11(5). 1027-1035. <https://doi.org/10.34218/IJM.11.5.2020.094>
- Kaufmann, D. (2010). *Governance matters 2010: worldwide governance indicators highlight governance successes, reversals and failures*. <http://www.brookings.edu/research/opinions>.
- Kılıçer, E., ve Peker, İ. (2018). Devlet bütçesinin yönetiminde devlet muhasebesinin rolü: Türkiye değerlendirmesi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi (MUVU)*, 11(1), 77-92. 25 Ağustos 2025 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/322163389> adresinden erişildi.
- Korikov, A. M., and Pavlov, S. N. (2008). Theory of systems and systems analysis: textbook. allowance. Part 2. Tomsk: Tomsk state University of Control Systems and Electronics (in Russian).
- Ksyonzhik, I. V., and Petrov, P. P. (2020). *Accounting support of estimates by managers of budget funds*. Development of accounting and taxation in Ukraine: theory, practice and professional ethics, 154-156. <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream>.
- Matthews, D. (2019). *Modern monetary theory, explained*. A very detailed walkthrough of the big new left economic idea, Vox.com. Accessed April, 7, 1-8. 25 Ağustos 2025 tarihinde <https://www.vox.com/future-perfect/2019/4/16/18251646/modern-monetary-theory-new-moment-explained> adresinden erişildi.
- Monwuba, A. O. (1995). *Auditing and investigations, 76 questions and answers*. USA: Onitsha Fortune Printing Ind. Ltd.
- Moon, I. S., Park, I. S., Schenker, L. T., Kennedy, M. B., Moon, J. I., & Jin, I. (2001). Presence of both constitutive and inducible forms of heat shock protein 70 in the cerebral cortex and hippocampal synapses. *Cerebral Cortex*, 11(3), 238-248. <https://doi.org/10.1093/cercor/11.3.238>
- Nguyen, X. H. (2018). Improving the effectiveness of state budget expenditure management in Hoa Binh Province of Vietnam (Master's thesis). <https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201805111651>
- OECD, (2013). *Fiscal rules*. in Government at a Glance 2013, OECD Publishing, Paris, pp.88-90. https://doi.org/10.1787/gov_glance-2013-26-en
- Piszczyk, M. (2018). Budget management in self-government-Polish case. *Journal of WEI Business and Economics*, 7(2), 14-30. <https://doi.org/10.36739/jweibe.2018.v7.i2.20>
- Polat, A. (2023). Mali kurallar ile devlet başarısızlığının çözümü. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(30), 294-303. <https://doi.org/10.34189/asbd.10.30.005>
- Rubin, I. (2007). The great unraveling: Federal budgeting, 1998–2006. *Public Administration Review*, 67(4), 608-617. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2007.00746.x>
- Shawe, R. (2023). Budget and organization management. *Open Journal of Business and Management*, 11(3), 910-919. <https://doi.org/10.4236/ojbm.2023.113049>
- Solé-Ollé, A. (2013). Inter-regional redistribution through infrastructure investment: tactical or programmatic?. *Public Choice*, 156, 1-37. <https://doi.org/10.1007/s11127-011-9896-6>
- Tingkes, I. N., Sirna, I. K., & Suryantari, E. P. (2023). Analysis budgeting strategy viewed from consistency of development priority targets for 2023 budget year in Badung District Bali. *Enrichment: Journal of Management*, 12(6), 4661-4668. <https://doi.org/10.35335/enrichment.v12i6.1093>
- Tosunoğlu, Ş. (2012). *Devlet borçlanmasının genel özellikleri, devlet borçları* (Editörler: F. Tekin ve Ş. Tosunoğlu), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.
- Ugoani, J. (2019). Budget management and organizational effectiveness in Nigeria. *Business, Management, and Economics Research*, 5(2), 33-39. <https://doi.org/10.32861/bmer.52.33.39>
- Von Hagen, J. (2002). Fiscal rules, fiscal institutions, and fiscal performance. *The Economic and Social Review*, 33(3), 263–284. 21 Temmuz 2025 tarihinde https://www.esr.ie/ESR_papers/vol33_3/Vol33_3vonHagen.pdf adresinden erişildi.
- Widodo, T. (2017). *Performance-based budgeting: evidence from Indonesia* (Doctoral dissertation), University of Birmingham. UK.
- Yavuz, E. (2020). *Kamu kaynaklarının tahsisinde hizmet kayırmacılığı ve Türkiye analizi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

- Yıldız, A., & Köstekçi, A. (2017). Mali kural uygulamaları ve Türkiye'nin mali kural performansı (2000-2015). *Güncel gelişmeler perspektifinden kamu maliyesinde seçme konular*, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Zararsız, Y. (2021). *Adil ekonomik düzendeki vergi sisteminin Türkiye bütçesi kapsamında mevcut vergi sistemiyle karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Şırnak Üniversitesi.
- Zion, M, N, F. (2020). *Parliamentary interior on the public budget and palestinian legislation* (A Comparative Analytical Study), Al-Aqsa University. Gaza. 10 Temmuz 2025 tarihinde https://gltn.net/sites/default/files/2025-07/Land-Governance-and-Land-Rights-in-Palestine_Analysis-and-Recommendations_20240229_1.pdf.adresinden erişildi.